

ринкової вартості) у Royal Jordanian Airlines. З огляду на ці результати, дослідник рекомендує, щоб RJA зробив необхідні зусилля для створення надійних підвалин для оцінки його стратегічних результатів на основі застосування та використання різних аспектів роботи з картою збалансованих результатів роботи таким чином, щоб підкреслити відповідність від заздалегідь визначених завдань із стратегією, яку компанія вирішила прийняти, щоб впоратись із швидкими змінами та подіями, характерними для сильно конкурентного ділового середовища.

Ключові слова: збалансована система показників Royal Jordanian Airlines

УДК 338.43:664

АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ ТА ЗАХИСТУ СПОЖИВАЧІВ В УКРАЇНІ

В. В. СМАЧИЛО, кандидат економічних наук

І. І. БОЖИДАЙ, аспірантка*

Харківський національний університет будівництва та архітектури

E-mail: bogiday@ukr.net

Анотація. *Висвітлено питання проведення реформи у сфері забезпечення якості та безпечності продуктів харчування й продовольчої сировини, розглянуто досвід зарубіжних країн. Визначено, що створення Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів дало змогу оптимізувати роботу підлеглих підрозділів та уникнути дублювання їх функцій. Проаналізовано основні законодавчі документи, що регулюють трансформаційні процеси в сільськогосподарській галузі України, визначено основні напрями змін. Зазначено, що оновлення нормативно-правових актів України забезпечить гармонізацію з міжнародними стандартами якості та дозволить перенести відповідальність за контроль якості кінцевої продукції з боку держави на операторів ринку.*

Ключові слова: *якість продуктів харчування, державне управління, контроль, реформування, законодавча база, сертифікація*

Актуальність. Безпека харчової продукції і продовольчої сировини є однією з вирішальних економічних складових кожної держави й визначається спроможністю країни ефективно контролювати якість та безпеку вироблених і ввезених продовольчих товарів. Ця сфера діяльності має надзвичайно важливий гуманітарний, соціальний, економічний і політичний аспекти у суспільстві. Від споживання якісних та безпечних продуктів харчування залежить здоров'я людини, продуктивність її праці й тривалість життя. З

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук В. В. Смачило

іншого боку, вироблення якісної харчової продукції та продовольчої сировини та їх експорт – це високий рівень ВВП, запорука процвітаючої та фінансово незалежної країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання якості та безпечності продукції АПК висвітлені у наукових працях Л. А. Жураковської, Д. Ф. Крисанової, Т. М. Пшеничної, Ю. В. Кирилюк, тема їх безпечності розвинена у В. А. Худавердієва, Л. Бредікіна, М. Самаріної, О. В. Пабат, а питання фальсифікації розглядала А. Дубініна. Проте, з урахуванням активних трансформаційних змін, ці питання потребують подальшого вивчення та опрацювання.

Мета дослідження – критично дослідити процеси реформування державної системи управління якістю продуктів харчування та захистом прав споживачів у контексті євроінтеграційного вектору розвитку України та надати оцінку трансформаціям, що відбуваються в цій сфері. Інформаційною базою дослідження стали закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, інтернет-ресурс, широке коло вітчизняних та зарубіжних літературних джерел. У процесі дослідження було використано такі методи: теоретичного узагальнення, аналізу і синтезу; системний; графічний; інші.

Матеріали і методи дослідження. Дослідження проводилося на основі праць вітчизняних і зарубіжних науковців, законодавчих актів та матеріалів офіційних сайтів за допомогою діалектичного методу наукового пізнання та загальнонаукових методів пізнання, таких як: теоретичного узагальнення, групування та класифікації, порівняння, методів структурно-функціонального аналізу тощо.

Результати досліджень та їх обговорення. За сучасних умов боротьби за здоров'я людства в усьому світі вимоги до якості та безпечності харчових продуктів підвищуються. Високі стандарти та їх дотримання забезпечують домінування продукції певних країн на міжнародному ринку продуктів харчування та відіграють першочергову роль у забезпеченні якісними та безпечними товарами, що відображують високий рівень життя населення. Тому питання якості та безпечності харчової продукції, як основного фактора підвищення потенціалу країни та забезпечення здоров'я нації, є на сьогодні надзвичайно актуальним [1].

Відповідно до глобальних цілей сталого розвитку ООН, першочерговим завданням є подолання бідності, наступним за значущістю – «подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства». У ньому зазначені чіткі завдання, спрямовані на підвищення продуктивності, доходності, раціональності, інвестування та захист природних ресурсів [2].

Питання контролю якості продуктів харчування та захисту прав споживачів характеризується стрімкими законодавчими трансформаціями, що викликані становленням європейського вектору розвитку України. Керівництво країни планує до 2019 р. впровадити європейську модель контролю якості харчових продуктів в Україні. Для досягнення поставленої мети проводиться адаптація вітчизняного законодавства відповідно до європейських стандартів та робота з реорганізації контролюючих установ. Законодавчі зміни, щодо питань підвищення якості та безпечності продуктів споживання та захисту прав

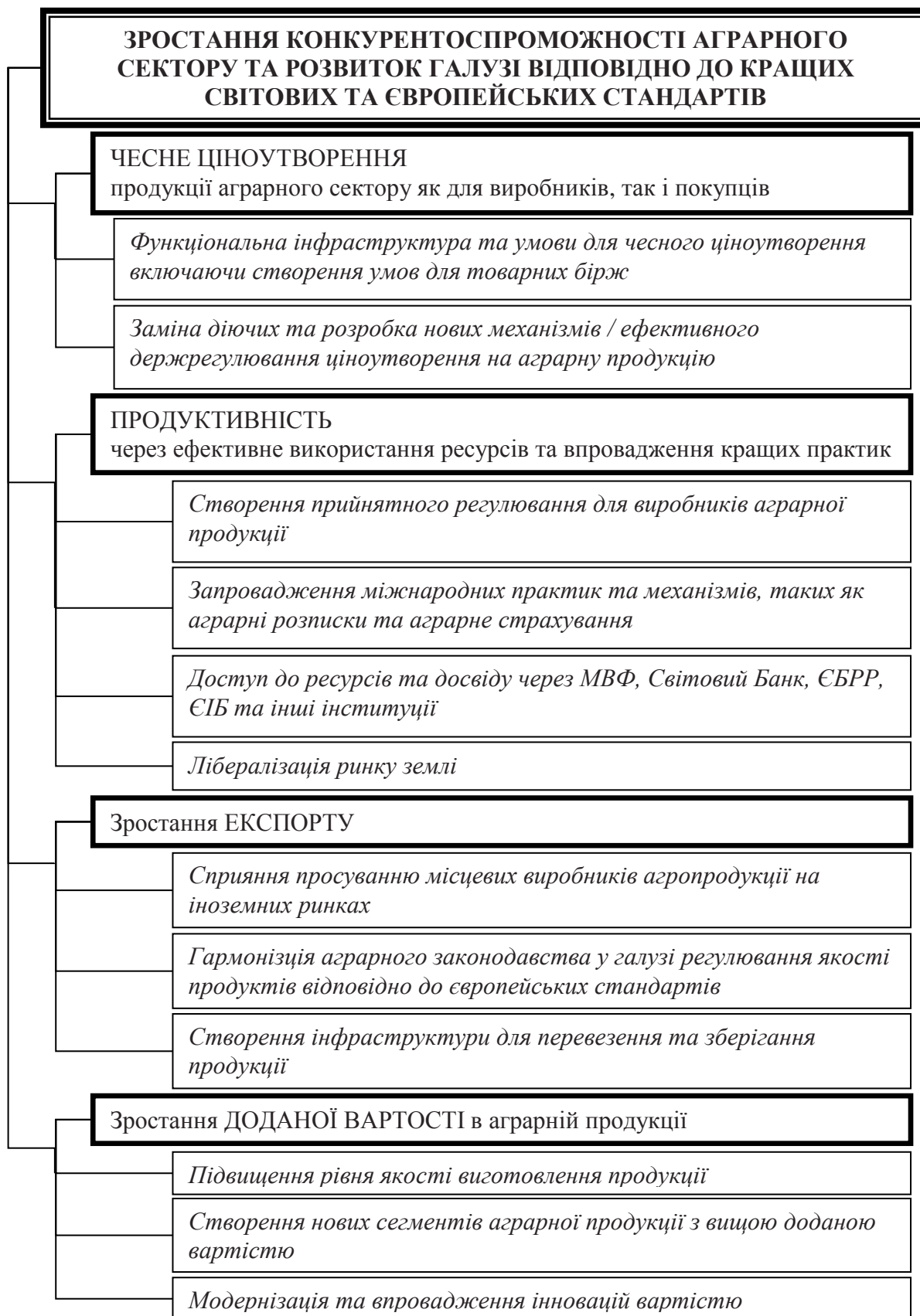
споживачів, ґрунтуються на санітарних та фітосанітарних заходах, відповідно до вимог Європейського Союзу.

Законодавча реформа, як невід’ємна складова даного процесу, має на меті гармонізацію законодавства України із законодавством ЄС у сфері безпечності та якості харчових продуктів, забезпечення високого рівня захисту здоров’я людей та інтересів споживачів, а також створення прозорих умов ведення господарської діяльності, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних харчових продуктів та зменшення їх ціни. Вона ґрунтується на Законах України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» [3], «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров’я та благополуччя тварин», «Стратегія – 2020» [4], Коаліційній угоді, Програмі діяльності Кабінету Міністрів України, Меморандумі Україна – МВФ, Порядку денному асоціації Україна – ЄС.

Згідно з Указом Президента України № 5/2015 «Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020"» від 12 січня 2015 року [4], передбачено впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі.

За даною стратегією в країні повинні бути створені сприятливі умови для розвитку бізнесу, експорту, залучення інвестицій. «Стратегія – 2020» впливає на всі сфери діяльності країни, вносить значні зміни в роботу провідних галузей України. Так, стратегія розвитку сільськогосподарської галузі у даному документі визначена: у векторі розвитку – як реформа сільського господарства та рибальства, земельна реформа; вектором відповідальності – реформа у сфері забезпечення безпечності та якості харчових продуктів, реформа у сфері захисту прав споживачів. Загалом, реформа сільського господарства спрямована на чесне ціноутворення та продуктивність роботи, і, як наслідок, зростання експорту та доданої вартості в продукції АПК (рис. 1).

З метою відповідності контролюючих установ новим вимогам щодо управління та контролю діяльності операторів ринку та захисту споживачів, проведено їх реорганізацію. Постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1092 «Про утворення територіальних органів Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів» було утворено територіальні органи Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів; реорганізовано територіальні органи Державної ветеринарної та фітосанітарної служби, Державної інспекції з питань захисту прав споживачів та Державної санітарно-епідеміологічної служби шляхом їх приєднання до відповідних територіальних органів Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів [6].

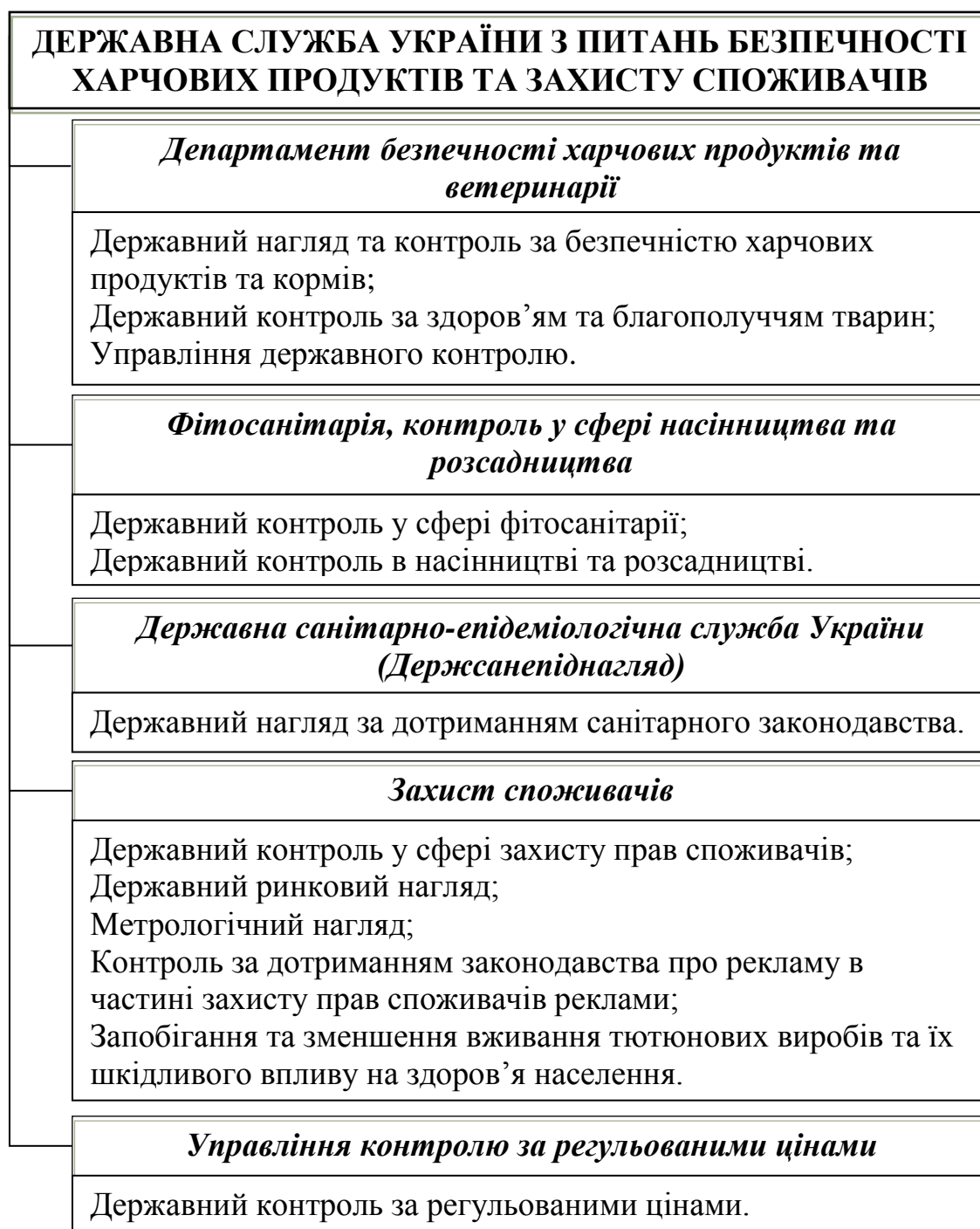

Рис. 1. Основні напрями реформи сільського господарства*

*Побудовано автором на основі [5].

Відповідно до розпорядження Кабінету міністрів України від 6 квітня 2016 року № 260-р «Питання Державної служби з питань безпечності харчових

продуктів та захисту споживачів», Держпродспоживслужба офіційно розпочала роботу і приступила до виконання функцій (рис. 2) [7].

Рис. 2. Структура Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів*

*Побудовано автором на основі [7].

Держпродспоживслужба забезпечує реалізацію державної політики у сфері безпеки та окремих показників якості харчових продуктів [3].

Гарантією безпеки, відповідності товарів і послуг нормативним вимогам та їх якості виступає сертифікація.

Згідно з Наказом № 451 Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 06.05.2015 р., було виключено продукти харчування та сировини з

переліку груп товарів з обов'язковою сертифікацією в Україні. Але сертифікація є запорукою створення конкурентоспроможної продукції, оскільки свідчить про додержання санітарно-гігієнічних, технічно-технологічних умов виробництва, використання якісної сировини та підвищує його затребуваність на ринку.

Для підвищення рівня безпечності продукції, охоплення усіх ланок харчового ланцюга, запровадження державного контролю у сфері санітарних та фітосанітарних заходів "від лану – до столу" згідно з вимогами європейського законодавства, в Україні встановлено та законодавчо закріплено вимоги щодо застосування постійно діючих процедур, заснованих на принципах системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках.

Згідно із Законом України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів», оператори ринку харчових продуктів зобов'язані впровадити процедури, засновані на принципах системи HACCP (англ. Hazard Analysis and Critical Control Points – аналіз ризиків і критичні контрольні точки). Принципи HACCP – невід'ємна частина міжнародного стандарту ISO 22000, тому сертифікат HACCP є свідченням відповідності системи безпеки харчових продуктів вимогам стандарту ISO 22000, але сертифікація HACCP не є обов'язковою [3].

Впровадження нової системи управління безпечністю харчових продуктів, заснованої на принципах HACCP, повинно вирішити певні проблеми, зокрема: знизити навантаження та підвищити рівень особистої відповідальності операторів ринку, створити умови запобігання впливу негативних факторів на виробництві та забезпечити підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних виробників.

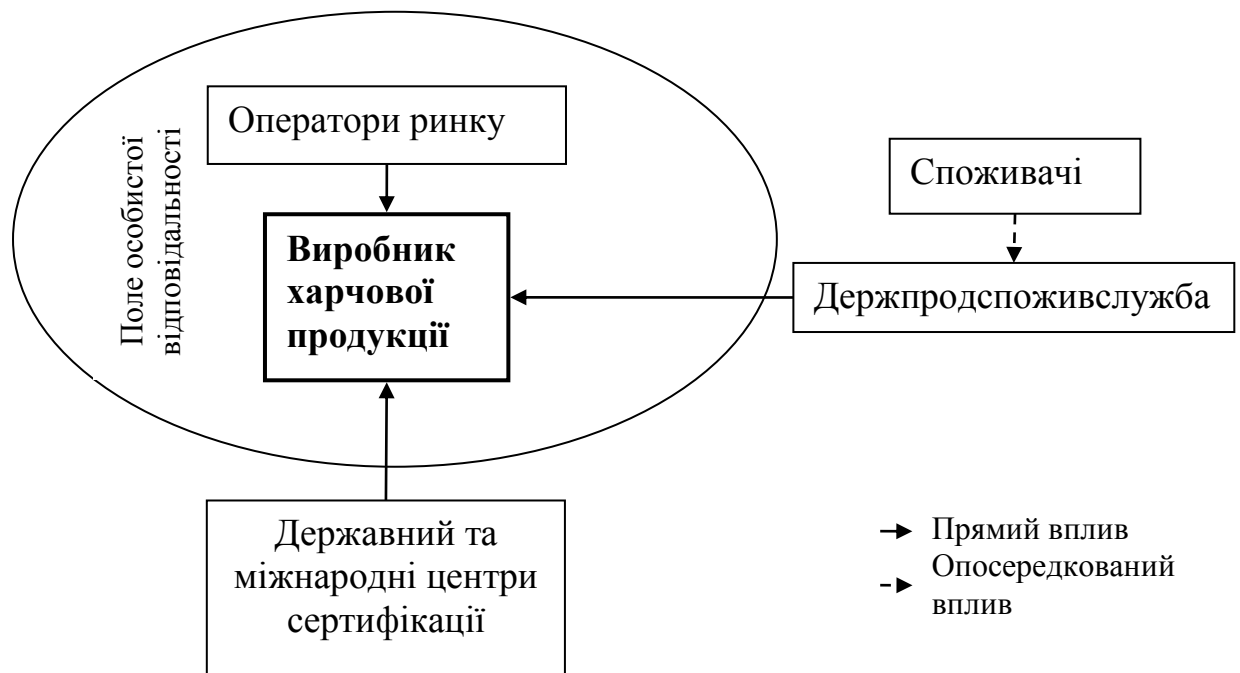
Принципи HACCP розробляються та впроваджуються безпосередньо підприємствами. Це науково-обґрунтована система, що дає змогу створити умови для виробництва безпечної продукції шляхом ідентифікації і контролю небезпечних чинників на підприємстві. Існуючі системи управління та контролю якості ґрунтуються на принципах HACCP.

Поєднання принципів HACCP з діючими міжнародними та державними стандартами якості повинні підвищити рівень безпечності харчових товарів національного виробництва. Виробники товарів харчової групи також зобов'язані зазначати стандарти, відповідно до яких виготовлена продукція. Міжнародна система стандартизації ISO на сьогодні є уніфікованим механізмом оцінки якості виробництва та управління. Крім цього, існує Глобальна ініціатива з безпечності харчових продуктів (GFSI). Це результат співпраці провідних світових експертів у сфері забезпечення безпечності харчових продуктів з боку гуртових торгових мереж, виробників продуктів харчування, компаній, що надають послуги в ланцюзі харчування, міжнародних організацій та урядів. Для зміцнення довіри споживачів, партнерів, збільшення конкурентоспроможності й прибутку вітчизняні виробники харчової продукції повинні впроваджувати системи контролю якості та безпечності, засновані на принципах HACCP, підтверджені відповідними сертифікатами.

До реформування держава здійснювала постійний контроль через різні органи та служби: Державна система сертифікації, міжнародні центри

сертифікації, санітарно-епідеміологічна, державна ветеринарна, фітосанітарна служби, державна служба захисту прав споживачів; також на роботу виробників непрямо впливали споживачі (через скарги) та оператори ринку (наприклад, не брали на реалізацію продукцію без сертифікатів якості).

З урахуванням нових вимог, відповідальність за неякісні товари харчової групи перекладено з держави на товаровиробників. Під контроль підпадає не лише готова продукція, а може вибірково бути перевірено виробництво, транспортування та зберігання товарів продовольчої групи. Загалом, нове законодавство розроблено з позиції захисту прав споживачів та спрямовано на забезпечення безпечності продуктів харчування (рис. 3).

Рис. 3. Система контролю якості продуктів харчування, після реформування в Україні*

*Побудовано автором.

Дана реформа покликана сприяти збільшенню кількості вітчизняних виробників продуктів харчування та сировини, на внутрішньому ринку, через спрощення системи державного контролю.

Висновки і перспективи. Таким чином, трансформаційні процеси щодо реформування системи Державного управління якістю продуктів харчування та захисту прав споживачів мають позитивні результати. Так, проведена реорганізація структур Державного управління якістю продуктів харчування та захисту прав споживачів, що виконують функцію контролю якості та безпечності, дала змогу уникнути суперечностей у роботі служб, чітко визначила їх обов'язки, підпорядкування та скоординувала дії. Законодавча реформа, зорієнтована на європейські стандарти, спрощує роботу підприємств АПК, звільнюючи їх від обов'язкових контролюючих перевірок, перекладаючи відповідальність за якість та безпечність продуктів харчування та продовольчої сировини на товаровиробників. Але дані трансформаційні процеси повинні ґрунтуватися на сучасних реальних, законодавчо закріплених вимогах щодо якісного складу продукції та необхідних технічних умов.

Впроваджені зміни дають змогу стверджувати про позитивні законодавчі зрушення й трансформації. Вони сприяють розвитку вільної торгівлі, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції та унеможливають використання нормативних документів з метою введення в оману споживачів. Загалом, зазначені реформи покликані підвищити рівень безпечності продуктів харчування, валового внутрішнього продукту від АПК, конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств та сприяти розвитку внутрішнього ринку та імпорту вітчизняної продукції. Дані заходи, у свою чергу, дозволять стабілізувати економіку країни, підвищити рівень добробуту населення, та в майбутньому, впровадити європейські стандарти життя для своїх громадян і забезпечити Україні провідну позицію серед інших держав.

Список використаних джерел

1. Жураковська Л. А. Забезпечення якості та безпечності сільськогосподарської продукції та продуктів харчування в Україні / Л. А. Жураковська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsnau_2013_1_43
2. Цілі сталого розвитку 2016–2030 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>
3. Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/771/97>
4. Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 «Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
5. Реформа сільського господарства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reforms.in.ua/ua/reforms/reforma-silskogo-gospodarstva#passport>
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1092 «Про утворення територіальних органів Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1092-2015-%D0%BF/paran12#n12>
7. Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.consumer.gov.ua>

References

1. Zhurakovska L. A. Zabezpechennia yakosti ta bezpechnosti silskohospodarskoi produktsii ta produktiv kharchuvannia v Ukraini [Providing quality and safety of agricultural products and food products in Ukraine / L. A. Zhurakovskaya]. Available at : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsnau_2013_1_43.
2. Tsili staloho rozvytku 2016-2030 [Sustainable Development Goals 2016-2030]. Available at : <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.
3. Law of Ukraine "On basic principles and requirements for the safety and quality of food products". Available at : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/771/97>.

4. Decree of the President of Ukraine dated January 12, 2015, No. 5/2015 «On the Strategy of Sustainable Development” Ukraine-2020». Available at : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2042-19>.

5. Reforma silskoho hospodarstva [Agriculture reform]. Available at : <http://reforms.in.ua/ua/reforms/reforma-silskogo-gospodarstva#passport>.

6. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 16, 2015 №1092 "On the formation of territorial bodies of the State Service for Food Safety and Consumer Protection". Available at : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1092-2015-%D0%BF/paran12#n12>.

7. The State Service of Ukraine for Food Safety and Consumer Protection. Available at : <http://www.consumer.gov.ua>.

АНАЛИТИЧЕСКИЙ ОБЗОР РЕФОРМИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВОМ ПРОДУКТОВ ПИТАНИЯ И ЗАЩИТЫ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ В УКРАИНЕ

В. В. Смачило, И. И. Божидай

Аннотация. Освещены вопросы проведения реформы в сфере обеспечения качества и безопасности продуктов питания и продовольственного сырья, рассмотрен опыт зарубежных стран. Определено, что создание Государственной службы по вопросам безопасности пищевых продуктов и защиты потребителей позволило оптимизировать работу подчиненных подразделений и избежать дублирования их функций. Проанализированы основные законодательные документы, регулирующие трансформационные процессы в сельскохозяйственной отрасли Украины, определены основные направления изменений. Отмечено, что обновление нормативно-правовых актов Украины, обеспечит гармонизацию с международными стандартами качества и позволит перенести ответственность за контроль качества конечной продукции со стороны государства на операторов рынка.

Ключевые слова: качество продуктов питания, государственное управление, контроль, реформирования, законодательная база, сертификация

ANALYTICAL REVIEW REFORMING THE SYSTEM OF STATE FOOD QUALITY CONTROL AND CONSUMER PROTECTION IN UKRAINE

V. Smachilo, I. Bogiday

Abstract. The article highlights the issue of reform in the field of quality and food safety and food raw materials, examined the experience of foreign countries. It was determined that the creation of the State Service for Food Safety and Consumer Protection allowed to optimize the work of subordinate units and avoid duplication of their functions. The main legislative documents regulating transformation processes in the agricultural sector of Ukraine are analyzed, the main directions of change are determined. It was noted that the updating of Ukrainian regulatory legal acts would ensure harmonization with international

quality standards and would allow the responsibility for quality control of the final product from the state to market operators.

Keywords: food quality, state administration, control, reforming, legislative base, certification

УДК 336.22:336.14

ОЦІНКА ВПЛИВУ ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

А. Р. БАЛІЦЬКА, магістр*

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: 380933902754@yandex.ua

Анотація. Сучасні трансформаційні процеси в Україні визначають нові підходи до формування взаємовідносин у системі державного і місцевих бюджетів. Реформа міжбюджетних відносин – це стимул для місцевих громад ефективніше наповнювати свої кошториси, переходити на самозабезпечення та ощадно планувати свої видатки.

Після проведення фіскальної децентралізації в Україні роль доходів місцевих бюджетів у перерозподілі ВВП значно зросла. У 2016 р. вона збільшилася до 15,3 %, порівняно з 14,8% у 2014 році. У 2017 р. показник частки досяг максимального значення за аналізований період і становив 16,8%, що свідчить про розвиток фіскальної децентралізації.

Доходи місцевих бюджетів в 2017 р., порівняно з 2014 р., зросли в 1,5 раза. Фінансову основу здійснення органами місцевого самоврядування власних повноважень становлять податкові надходження, їх питома вага у структурі доходів місцевих бюджетів за аналізований період становить 81% і більше. Податкові надходження до місцевих бюджетів у 2017 р. зросли на 167,1%, порівняно з 2014 роком. Основним джерелом, за рахунок якого відбувається наповнення місцевих бюджетів, є податкові надходження. Суттєві зміни відбулися в їх структурі: частка податку на доходи фізичних осіб скоротилася на 23 в.п., проте значно зросла частка місцевих податків і зборів – на 19 в.п.

Також спостерігається чітка тенденція росту показників децентралізації. Частка місцевих бюджетів у 2017 р. збільшилася до 47,51%, порівняно з 41,48%, у середньому за 2010–2014 роки. Частка власних доходів місцевих бюджетів (без урахування трансфертів) у доходах Зведеного бюджету суттєво не змінилася, середнє значення за аналізований період становить 21,46%. Після розширення переліку податків, що зараховуються до місцевих бюджетів, коефіцієнт децентралізації податкових доходів в 2015 р. стрімко зріс до 33,90%, проте в 2017 р. знизився до середнього значення показника – 27,71%.

---

* Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент І. І. Долженко